

Evropa - novi mejniki

Evropske volitve so že zdaleč za nami. V Strasbourgu se je že sestal novoizvoljeni Evropski parlament in izvolil svojega predsednika, ki je španski socialist Baron Crespo. V teku so novi programi za Evropo dvanajstih, ki se ji med drugim odpirajo novi mejniki. Predvsem priprave na vedno večjo politično povezavo v perspektivi politično — gospodarske zveze devetdesetih let. Poleg tega novi odnosi med Vzhodom in Zahodom, ki zlasti v Evropi kažejo tudi na nove razsežnosti, in odpravljanje nekdanjih zaprtosti. Sam parlament v Strasbourgu naj dobi nove in večje pristojnosti, kar je tudi pokazalo hotenje volivcev, ki so se v Italiji z referendumom izrekli za ustavodajne kompetence parlamenta.

Je pa še več drugih in zanimivih zunanjih pobud. Gre zlasti za problem vstopa novih držav-članic v Evropsko gospodarsko skupnost. Pred kratkim se je oglasila Avstrija in uradno zaprosila za vstop v EGS ter že vložila preko svojega zunanjega ministra Mocka v Bruslju zadevne listine. Treba je pri tem pripomniti, da je Avstrija sicer uradno nevtralna država (kar izvira iz njene Državne pogodbe iz leta 1955), kar pa bi ne smela biti večja ovira za morebiten vstop v EGS, tudi če so skoraj vse ostale članice tudi članice Atlantske zveze. Znano je, da je tudi Ita-

Zaradi poletnih počitnic in zaradi dopustov v tiskarni bo prihodnja številka Novega lista izšla v četrtek, 7. septembra. Uprava in uredništvo računata na razumevanje naročnikov in bralcev ter jim želita prijetne počitnice.

Uredništvo in uprava

lija že podprla avstrijsko prošnjo za Evropo.

O tem se veliko piše in govori tudi v vzhodnih državah. Danes posebej Madžarska in Poljska iščeta stikov z evropskimi ustanovami, zlasti z Evropskim svetom, ki je morda manj »zahteven« za vstop novih članic, čeprav gre tudi tu predvsem za sprejetje političnega pluralizma in spoštovanje človekovih pravic kot za predpogoj za vstop. Imajo že svoje opazovalce pri njih in sam Gorbačov je v začetku julija prav s tribune Evropske palače v Stras-

dalje na 2. strani ■

Programski nastop predsednika Andreottija Krajevna avtonomija dežele, s posebnim statutom in zaščita manjšin

Vlada ministrskega predsednika Andreottija je prejela zaupnico v obeh zakonodajnih zbornicah in je torej polnomočna. Za zaupnico so v obeh vejah parlamenta glasovali predstavniki Krščanske demokracije, socialistične, socialdemokratske, republikanske in liberalne stranke ter Južnotirolske ljudske stranke, kar pomeni, da nova vlada uživa zaupanje velike večine parlamenta.

Komunisti so napovedali odločno opozicijo novi vladi, ki jo smatrajo za konservativno in ki po njihovem ne ustreza zahtevam in potrebam sedanje italijanske družbe. Pred nekaj dnevi so komunisti ob sodelovanju drugih levičarjev sestavili tako imenovano »vlado v senci«, ki naj tudi na zunaj stalno opozarja na možnost in po mnenju komunistov celo nujnost alternative. Tudi v tem pogledu se italijanski komunisti očitno hočejo ravnati po zgledu modernih zahodnoevropskih demokracij.

Predsednik Andreotti, ki se vrača v palačo Chigi po 10 letih, je v sredo, 26. julija, prebral v senatu 66 strani dolgo programsko poročilo, v katerem je obrazložil temeljne smernice delovanja nove vlade. Bral je neprizadeto in brez vsakršne govorniške primesi, kar je vzbujalo vtis, kot da bi ga celotna zadeva ne zanimala. Njegova izvajanja pa so bila dejansko vsebinsko bogata, ne glede na slog podajanja.

Iz Andreottijevega govora objavljamo v prevodu dve poglavji, ki se nam zdita pomembni in zanimivi predvsem za pripadnike slovenske narodne manjšine v Italiji. Gre za poglavje, v katerem govornik obravnava vprašanje krajevnih avtonomij, problematiko dežel s posebnim statutom in zaščito manjšin, ter za poglavje, ki vsebuje smernice v zunanji politiki nove vlade, pri čemer izrecno omenja tudi Jugoslavijo.

»Republiška ustava poudarja vlogo krajevnih avtonomij v pluralistični družbi; razvoj naših institucij pa teži h krepitvi te vloge.

Vlada meni, da je treba še letos odobriti reformo krajevnih avtonomij, tako da se lahko uredijo še odprti problemi, kot so določitev velemestnih območij, hitrejše oblike nadzorstva, večja odgovornost pri rabi denarnih sredstev, pravica krajevnih ustanov, da uvajajo nove davčne dajatve.

V okviru reforme krajevnih avtonomij bomo lahko proučili možnost spremembe davčnega sistema in morebitne spremembe volilnega sistema, pri čemer prihaja med drugim v poštev sprememba sedanje metode, kar naj prepreči razprševanje volilnega predstavnštva.

dalje na 2. strani ■

Slovenska skupnost o izvajanjih predsednika nove vlade

Deželno tajništvo Slovenske skupnosti v svoji izjavi o programskem govoru ministrskega predsednika Andreottija ugotavlja pomembnost dejstva, da je predsednik vlade zajamčil »skrbno pozornost« do vprašanja Slovencev v Furlaniji - Julijski krajini. Obenem pa poudarja, da gre za izjavo, ki je manj obvezujoča od programskih izjav prejšnjega ministrskega predsednika De Mite. Andreotti ni nič povedal o zaščitnem zakonu, ki ga je prejšnja vlada začela pripravljati. Dejstvo je, da ostaja na svojem mestu minister za deželna vprašanja Maccanico, ki je pripravil osnutek, ki za Slovensko skupnost nikakor ni bil zadovoljiv, a je vsaj predstavljal znamenje dobre volje rimskih oblasti. Že pred dnevi je Slovenska skupnost v brzojavki

posl. Andreottiju poudarila, da mora biti zaščiten zakon v skladu z italijanskimi ustavnimi določili in mednarodnimi obvezami Italije. To zahtevo postavlja tudi zdaj, po Andreottijevem programskem govoru, saj je mogoče vlade ocenjevati ne le po programih, temveč predvsem po dejanjih.

Kar je ministrski predsednik Andreotti govoril proti oživiljanju rasizma in nestrpnosti, velja v mnogih primerih tudi za odnos do Slovencev.

Slovenska skupnost je še pozitivno ocenila obljubo, da bo vlada pospešila odobritev zakona za obmejna področja, ki pa mora vsebovati tudi prvotna določila v korist manjšin na obeh straneh italijansko - jugoslovske meje.

RADIO TRST A

■ NEDELJA, 6. avgusta, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.20 Koledarček; 8.30 Izbor iz Kmetijskega tednika; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 9.45 Pregled slovenskega tiska v Italiji; 10.15 Mladinski oder: »Zaljubilo se je sonce« (Milica Kitek); 11.45 Vera in naš čas; 12.00 »Prežganka« — antologija humorja; 12.40 Godbe na pihala; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Na počitnice; 17.00 Joško Lukeš: »Kadar zapoje harfa«, radijska igra; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ PONEDELJEK, 7. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 »Mal položi dar domu na oltar«; 9.15 »Dogodivščine barona Münchhausna«; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Sonatina za glas in klavir v interpretaciji Adrijana Rustje; 12.40 Koroška poje; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.45 Beležka; 15.30 »Utrinki«; 16.00 In ti, kam pojdeš v soboto zvečer?; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ TOREK, 8. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Na počitnice; 9.15 Otroški kotichek: »Max 14«, fantastična zgodba; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Barvne sintonije; 12.40 »Glas harmonike«; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.45 Kresničke; 15.30 Premišljevanja za današnji čas; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 »Boginja iz Seslanskega zaliva«; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ SREDA, 9. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Iz Dvignjene zavese; 9.15 Otroški kotichek: »Max 14«. Fantastična zgodba; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Moja šola radiestezijske in bioterapije; 12.40 Folklorna glasba; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.45 Beležka; 15.30 Iz zemlje gre v trto — o poziji; 16.00 Pogled v restavratorsko delavnico; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Spomini Staneta Kavčiča; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ ČETRTEK, 10. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Križem po svetu; 9.15 »Max 14«. Fantastična zgodba; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Glasbeni portret Urbana Kodra; 12.40 Slovenski madrigalisti; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.45 Beležka; 15.30 »Utrinki«; 16.00 Koroški portreti; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Četrtekova srečanja; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ PETEK, 11. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 V Evropi manjšin; 9.15 »Max 14«. Fantastična zgodba; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Film in njegova vloga v naši družbi; 12.40 Folklorna glasba; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.45 Beležka; 15.30 O tolmačenju otroške risbe; 16.00 Koncert za srce in orkester; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Kulturni dogodki; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

■ SOBOTA, 12. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Kulturni dogodki; 9.15 »Max 14«. Fantastična zgodba; 10.00 Poročila in pregled tiska; 12.00 Poti, zanimivosti in lepote naše dežele; 12.40 Mešani zbor Hrast iz Doberdoba; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.45 Filmi na ekranih; 15.30 O tolmačenju otroške risbe; 16.00 Med zemljo in sanjami; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 19.00 Večerni radijski dnevnik.

Izdajatelj: Zadruga z o. z. »NOVI LIST« — Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, št. 157. Odgovorni urednik: dr. Drago Legiša — Tiska tiskarna Graphart Trst, ulica Rossetti 14, tel. 772151

Krajevna avtonomija dežele...

■ nadaljevanje s 1. strani

Za dežele s posebnim statutom, kjer prihajajo v poštev pomembne vrednote ustavne narave, se postavlja vprašanje splošne zaščite in ovrednotenja posebnosti vsake posamezne dežele, kar bo treba urediti ob natančni pomoči vlade.

V tem okviru bomo skupno z drugimi upravičenimi deželnimi zahtevami posvečali posebno skrb dopolnitvi avtonomije na Južnem Tirolskem, s čimer se bodo okrepili temelji mirnega in konstruktivnega sožitja, kar je v skladu z željami celotnega tamkajšnjega prebivalstva. **Pozorno skrb bomo posvečali problematiki Slovencev v Furlaniji Julijski krajini in dejavnostim italijanskim manjšin v Jugoslaviji. Zavzemali se bomo za čimprejšnjo odobritev zakona o obmejnih področjih**, medtem ko se čutimo dolžne, da podarimo avtonomijo posebno za Dolino Aosta, Sardinijo in Sicilijo, s povečano skrbjo za njihove probleme, za upravičena pričakovanja, za vsebino združenih ustanov in za **ovrednotenje jezikov in kultur manjših skupnosti**. Gre za cilje enega samega procesa, ki teži k evropski enotnosti, a hkrati poudarja in krepi dežele na osnovi uravnovešene in harmonične izbire, ki more ohraniti posamezne identitete, kar samo bogati vsedržavno skupnost.

Glavne smernice zunanje politike

Preživljamo čas, ki ga je ameriški predsednik Bush med obiskom v Evropi označil za izrednega in celo pretresljivega. Mednarodna stvarnost se stalno spreminja in zato zahteva od vlade sposobnost sproti zaznavati in vrednotiti vsak element novosti, čeprav se mora seveda v bistvu nadaljevati tista zunanja politika, ki jo podpira velika večina parlamenta.

Za evropsko celino sta danes značilna dva konvergentna dejavnika: integracija zahodne Evrope na eni, raznoterost in liberalizacija vzhodne Evrope na drugi strani.

Zahodna integracija spet naglo napreduje kot v najboljših letih. Evropa se usmerja proti ciljem, ki sicer še niso povsem natančno izoblikovani, a ki se po tistem, kar so pokazali izidi junijskih volitev, postavljajo nad raven državnih suverenosti. Izidi referendumov nudijo nadaljnjo vzpodbudo vladi, da se zavzema za razvoj skupnostnih institucij, da se na ta način poudari demokratično nadzorstvo integracije s čedalje večjo vlogo evropskega parlamenta, da bi se Evropa čedalje bolj soglas-

no izražala, pri čemer naj se mobilizirajo vse sile političnega sodelovanja.

Evropa se s postopnim procesom, katerega smernice so nakazane v poročilu predsednika Delorsa, usmerja k uresničitvi gospodarske in monetarne unije; neso-glasja znotraj dvanajsterice ne bi smele več predstavljati ovire, temveč biti sredstva in etape, po katerih naj se uresniči unija. Medvlačna konferenca, ki bi morala pripraviti novo pogodbo o monetarni uniji, bo po vsej verjetnosti sklicana v drugi polovici prihodnjega leta, ko bo Italija imela začasno predsedstvo Skupnosti. Že to samo dejstvo dovolj jasno kaže na težo obvez, ki nas čakajo v bližnji prihodnosti.

Demokracija, socialnost, trg, tehnološka prenova predstavljajo temelje, na katerih se bo gradila Evropa prihodnosti. Gre za Evropo, ki ne sme biti zaprta v trdnjavo lastne blaginje, ampak zvesta srčnosti začetnega načrta, odprta torej sodelovanju in solidarnosti z drugimi.

Zato se bomo ravnali prilagodljivo in kazali pripravljenost tudi za tiste države, ki se sklicujejo na svojo znano evropsko dušo in trkajo na vrata priključitve. Toda v bližnji prihodnosti bomo morali dati prednost cilju, ki ga predstavlja leto 1993 in, na daljši rok, politična unija, ki mora biti cilj nas vseh. Vzporedno bomo ne glede na priključitev poglabljali sodobne, morda samo začasne oblike priključevanja predvsem z državami, ki so nam najbližje, s čimer bomo tudi prispevali k uresničevanju stabilnih političnih in gospodarskih razmer na območju, ki je za nas temeljne važnosti, se pravi v Sredozemlju.

Na Evropo dvanajsterice z upanjem gledajo naši sosedi na Vzhodu; njihovo politično izkustvo, ki je morda najbolj dramatično v naši dobi, se spreminja pred našimi očmi v znamenju svobode. Teh držav ne moremo prepustiti lastni usodi. Poslabšanje gospodarskega stanja bi pomenilo ne samo oviro za demokratično evolucijo, temveč bi sredi naše celine nastal vir trajne nestabilnosti, razkrajanja in nevarnosti despotskih povratkov.

Posebno pozornost bomo morali posvečati prijateljski jugoslovanski državi, katere vlogo v okviru neuvrščene gibanja cenimo. Na vrhunskem zasedanju v Parizu so se industrijsko najbolj razvite države obvezale, da bodo podprle jugoslovansko gospodarstvo in z naše strani ne bo izostal prispevek, da se omilijo sedanje težave.

EVROPA - NOVI MEJNIKI

■ nadaljevanje s 1. strani

bourgu spet ponovil zamisel o skupnem evropskem domu.

Poglavje zase predstavlja Jugoslavija. Tu se zlasti v Sloveniji veliko razpravlja o odprtju Evropi in danes to zahtevajo že vsa politična telesa. Nedavno pa je tudi zvezni zunanji minister Lončar v beograjski skupščini govoril o tem problemu in omenil predvsem zgoraj omenjene rekvizite, ki bi jih morala Jugoslavija imeti za gotov vstop v evropske ustanove.

Pri vsem tem imamo tudi Slovenci v Italiji svoj delež, ki ga lahko predstavimo v procesu evropske integracije tudi kot podporo prizadevanjem zlasti republike Slovenije (in Jugoslavije) za postopno vključitev v evropska dogajanja in stvarnosti. Prav zato je potrebno, da po svojih močeh — zlasti preko manjšinskega sodelovanja slovenske stranke na državni ter evropski ravni — tako danes kot jutri — zastavimo vse sile v ta razvoj, tako po členih za nas vse.

a. b.

M. V.

Kulturnozgodovinska podoba Vipavske doline

Vipavska dolina pomeni že od nekdaj izrazito prehodno ozemlje, in to v zemljepisnem, klimatskem, etničnem in kulturnem pogledu. Leži namreč ob stičišču dveh velikih evropskih jezikovnih skupin, slovenske in romanske, v prometnem pogledu pa sodi med važnejše evropske prehode iz celinskega v sredozemski svet. Vsa ta dejstva so pripomogla k temu, da je bila dolina naseljena že v oddaljeni preteklosti, kar dokazujejo gradišča in utrdbe iz ilirske, keltske in rimske dobe, mnogo pa je tudi materialnih ostankov srednjega veka. Bogata je tudi ljudska stavbna dediščina, saj je to eno tistih slovenskih območij, kjer je ohranjeno sorazmerno visoko število starih stanovanjskih stavb v značilnih strnjjenih mediteranskih naseljih. Odlični primer predstavljajo Goče, kjer ob razčlenjevanju arhitekturnih detajlov lahko sledimo urbanističnemu razvoju od 16. do 19. stoletja. Domačije z arheološkega tipa z borjačem, okrog katerega so sezidana poslopja, so razvrščene ob glavni komunikaciji v smeri vzhod — zahod, leto pravokotno sekajo gase, celota pa se skladno prilaga naravnemu okolju enega od značilnih položnih hrbtov Vrhov. Pravo pašo za oči pa pomenijo kamnarski izdelki, kot so npr. vodnjaki, portoni, hišni portali in okenski okviri.

Že v antični dobi je po Vipavski dolini bila zgrajena važna cesta, ki je povezovala Akvilejo z Emono, speljana pa je bila čez Hrušico (Ad Pirum) in Logatec (Longaticum). Ob tej cesti so nastajala pomembna, še danes obstoječa naselja, med katere sodi tudi Ajdovščina, za časa Rimljanov imenovana Mutatio Castra oz. Fluvio Frigidio. Tu so še vedno ohranjeni ostanki rimskega obzidja z dvema stolpoma. Arheološka izkopavanja ob ruševinah nekdanje cerkve sv. Jurija pri Batujah so razkrila, da je bila zgrajena konec 9. stoletja, okrog nje pa je nastalo pokopališče, ki razodeva mlajšo kulturo alpskih Slovanov in sodi v tako imenovani ketlaški kulturni krog, razširjen med 8. in 11. stoletjem v Vzhodnih Alpah.

Ena redkih materialnih prič visokega srednjega veka se je ohranila na platnicah urbarja cerkve sv. Štefana v Vipavi iz leta 1693, ki je uvezan v pergament iz 11. oz. 12. stoletja, popisan s karolinško minuskulo in opremljen s tedanjo notno pisavo — neumami. Zelo stara po izvoru, saj jo uvrščamo v romaniko, je cerkev sv. Petra na Vitovljah, sorodna po tlorisu ji je tudi porušena cerkev sv. Ambroža na južnem pobočju Trstelja. Iz časa gotike velja omeniti vsaj Marijino cerkev na Vitovljah, nekdanj pomembno božjo pot, okrog katere je v času turških vpadov nastal tudi utrjen tabor. Prezbiterij cerkve je s konca 15. stoletja, sedanje tri ladje pa so bile prizidane v 17. stoletju. Iz te cerkve izhaja mikavna skupina treh rezljanih gotških kipov iz prve četrtine 16. stoletja, ki predstavljajo Boga Očeta, Marijo in Kristusa; kipi so razstavljeni v Goriškem muzeju na gradu Kromberk.

Že v srednjem veku se v virih kot pomemben kraj pojavlja Vipava, saj se npr. leta 1275 omenja gornji vipavski grad — castrum Wipaci, leta 1329 pa castrum inferius (spodnji grad). Gornji grad je leta 1487 prešel v roke Herbersteinov in prav tu je stanoval Ziga Herberstein, avtor znamenitih Moskovskih zapiskov, ki so izšli leta 1550 v Benetkah in v katerih je opisano njegovo potovanje v Rusijo. V Vipavi je v drugi polovici 16. stoletja bilo eno od važnejših protestantskih žarišč, tu je bil rojen tudi protestantski pisec Sebastijan Krelj (1538-1567), bližnji Vipavski Križ pa je obiskal in v njem pridigal Primož Trubar. Od tega časa dalje se v Vipavi pojavlja plemiška družina Lanthieri, ki je tu imela posesti do leta 1910, ko je poslednji iz te veje rodu umrl. Z njimi je povezana gradnja lovskega dvorca na Zemonu ob koncu 17. stoletja, ki je zasnovan kot odmev v poznorenesančnih vil beneškega zaledja. Dvorec je takrat bil tudi poslikan z baročnimi freskami. Pred nekaj leti ga je skrbno obnovila tovarna Lipa iz Ajdovščine, služi pa potrebam razstavnega salona pohištva in kulturnim dejavnostim. V kleti je urejena prijetna restavracija, vse to pa je dokaz, kako lahko obnovljen kulturni spomenik s primernim programom popolnoma upraviči tudi finančno visoko naložbo.

Pomemben mejnik v zgodovini Vipavske doline je ustanovitev kapucinskega samostana leta 1637 v Vipavskem Križu; za sluge za pozidavo redovne cerkve in samostana imajo grofje Attemsi. Baročna samostanska cerkev je iz 17. stoletja, v njej pa lahko občudujemo izredno umetnino iz leta 1668, sliko Vseh svetnikov kapucinskega brata Osvalda. V samostanu je možen tudi ogled knjižnice z mnogimi stariimi tiski in pinakoteke — zbirke umetniških slik. Posebna muzejsko urejena soba je posvečena domačinu, kapucinskemu pridigarju Janezu Svetokriškemu (1647-1714), ki je v letih 1691 do 1707 izdal pet knjig obsegajoč Sacrum Promptuarium — Sveti priročnik, ki vsebuje v slovenščini natisnjene slovenske pridige, sestavljene v slikovitem in razkošnem baročnem jeziku. Poleg samostana je za Vipavski Križ značilen še en spomenik, grad na vzhodnem robu naselja, ki so ga v 30. letih 16. stoletja po italijanskih vzorih sezidali grofje Thurni. Po renesančni tradiciji je zasnovan simetrično iz štirih enonadstropnih krakov, na vogalih stojijo štirje okrogli stolpi, na sredini ima dvorišče z vodnjakom. Žal je že od sredine prejšnjega stoletja prepuščen propadanju, zadovoljivo je ohranjen le še v tistem delu, kjer je nameščena osnovna šola. Sicer pa Vipavski Križ tudi kot celoto uvrščamo med spomenike, v tem primeru urbanega značaja, saj s svojim obzidjem, mestnimi vrati, trgi in ulicami še danes ohranja mestni videz, kajti znano je, da je naselje še v polpretekli dobi uživalo mestne pravice.

V 17. stoletju velja omeniti v Vipavski dolini še dva arhitektonska spomenika, ro-

marsko cerkev v Logu pri Vipavi in graščino v Velikih Žabljah. Cerkev v Logu je bila zgrajena med leti 1619 in 1622, v 19. stoletju je bila prezidana, zasnovana pa je kot »široka dvorana z ozkima stranskima ladjama, nad katerima so empore; pritličji teh ladij so bili v prejšnjem stoletju pregradili v kapele« (Nace Sumi). Omenjena stavba se nam še razodeva v prvotni lepoti, žal pa to ne velja za žabeljski dvorec, ki je zapisan, če ne bo prišlo do temeljitejše rešitve, dokončnemu propadu. Sezidan naj bi bil leta 1669, s svojim razpotegnjenim pravokotnim tlorisom, poudarjeno osjo in kamnoseškimi členi pa napoveduje barok. V drugi svetovni vojni porušeni grad Rihemberk je razodeval predvsem baročno lice, srečujemo pa se pri njem tudi z renesančnimi in celo gotškimi prvini, kar kaže na njegov izvor že v srednjem veku. Dolgoletna povojna obnova, ki še poteka, mu sicer vrača nekdanji videz, vsekakor pa mu dominantni arhitekturni poudarek daje 27 metrov visoki okrogli kamniti stolp, ki je datiran v 15. stoletju, če ni morda nastal celo dve stoletji prej.

Pomembni arhitekturni umetniki 18. stoletja v tej dolini sta nekdanji Lanthierijev dvorec na glavnem trgu v Vipavi, ki je leta 1762 dobil sedanjo baročno podobo, in dvorec na Vogrskem, pozidan sredi 18. stoletja v baročno-klasicističnem slogu. To so izvedli grofje Attemsi, zaradi sorodnosti z Attemsovo vilo v Podgori, delo stavbenika Nicolaja Pacassija, je tudi dvorec na Vogrskem pripisan temu znanemu goriškemu ustvarjalcu. Zelo kvaliteten primer baročne sakralne arhitekture je župnijska cerkev v Sempasu iz zadnje četrtine 18. stoletja z bogato členjeno fasado. V tem stoletju velja omeniti v Vipavski dolini dva umetnika — domačina, kiparja Mihaela Cussa (okr. 1657 - 1699), ki je za cerkvi v Ajdovščini in Lokavcu tik pred smrtjo ustvaril tri kamnite oltarje, in ajdovskega rojaka slikarja Antona Cebeja (1722 - po 1774). Slednji je v Dobravljah poslikal tamkajšnjo cerkev (1768) in jo okrasil tudi z dvema oltarnima slikama. V baročni dobi je v Vipavski dolini deloval še en slovenski umetnik, slikar Franc Jelovšek, ki je leta 1752 poslikal strop prezbiterja vipavske župnijske cerkve.

Na Zgornjem Vipavskem sta v 19. stoletju živela dva prosvetljena slovenska duhovnika, Matija Vertovec (1784 - 1851) in Jurij Grabrijan (1800 - 1882), ki sta se v knjigo slovenske zgodovine vpisala ne samo kot dušna pastirja, marveč tudi kot pomembna kulturna delavca. Šembiški župnik Vertovec je leta 1844 izdal Vinorejo za Slovence, leta 1847 Kmetijsko kemijo, ukvarjal pa se je tudi z zgodovinopisjem. Vipavski dekan Grabrijan pa se je uveljavil tudi kot organizator slovenskega šolstva, pospeševatelj kmetijstva in nasploh gospodarstva ter likovne in stavbne umetnosti. Dolgo let je bil predsednik vipavske kmetijske podružnice, poskrbel pa je tudi

Ob smrti Dese Kraševca

V sredo, 26. julija, je v Ljubljani, kamor so jo bili pripeljali nekaj dni prej iz tržaške bolnišnice na Katinari, umrla Desanka Kraševca, programistka in režiserka ter dolgoletna sodelavka slovenskega radia v Trstu. Bil ji je 63 let in je nekaj več kot leto dni bolehal za neozdravljivo boleznijo. Pokopali so jo v soboto, 29. julija, v Logatcu, kjer je bila preživela svojo mladost.

Ne bi mogel trditi, da sem rajnko Deso dobro poznal. O njej sem si ustvaril predstavo pred mnogimi leti, ko sem poslušal tržaški slovenski radio, ki jo je večkrat omenjal oziroma oddajal njene prispevke. Osebnost se prvič srečala pred dobrim poldrugim desetletjem v veliki palači radijske postaje v Trstu in moram priznati, da sem si jo predstavljal drugačno. Pred menoj je stala bolj drobna, lepo opravljena ženska srednje starosti z naočniki, privezanimi na vrstico, kot je tedaj prihajalo v modo. Bila je nekoliko živčna, njene široko odprte oči pa so razodevale bojazen, strah ..., tako se mi je vsaj zdelo. V rokah je imela sveženj papirja, v naročju pa magnetofonske trakove. Pa so mi kolegi poudarili, da sodeluje pri programskem oddelku in da je takšna »oprava« nekaj običajnega za sodelavce pri programih.

Desa Kraševca si je na ta način v resnici že več kot dve desetletji služila vsakdanji kruh. Živela je dejansko od tega, kar je pripravila za radijske poslušalce. Bila je brez redne zaposlitve, skromno honorirana in v resnici izkoriščana. Živela je »iz rok v usta«, kot pravimo, saj je bila sprejeta v redno delovne razmerje šele leta 1978, ko je že prekoračila 50. leto starosti in se je že naglo bližala meji 60. let, kot te ustanova RAI upokoji.

Za slovenski radio je veliko prevajala, dramaturgizirala dela iz slovenske in svetovne literature, odmeven je bil na primer njen niz oddaj o Rdečem križu, pripravljala je oddaje lahke glasbe, skratka, trudila se je, da bi bili radijski programi čimbolj kvalitetni. Skušala je sodelovati tudi po upokojitvi, a jo je kmalu zgrabila bolezen, ki jo je naposled spravila v grob.

Z njeno smrtjo smo Slovenci v Trstu izgubili dragoceno kulturno delavko, pravega »garača«. Zato ji gre zahvala za vse, kar je naredila v korist slovenske kulture v zamejstvu. Naj počiva v miru. Sestri Juti, materi Slavi ter sorodnikom izrekamo globoko občuteno sožalje.

d l

POSVET O ALGAH

Pojav cvetenja alg v Severnem Jadranu močno zaposluje turistične delavce, krajevne upravitelje, a tudi znanstvenike, ki se ukvarjajo z naravnimi pojavi v morju. V Trstu bo v septembru mednarodno znanstveno zborovanje, posvečeno vprašanju alg. Srečanje bo priredilo Združenje za študijsko preučevanje alg iz Trsta, ki deluje v okviru Evropske skupnosti. V glavnem bodo skušali poglobiti vprašanje ugotavljanja najpomembnejših dejavnikov, ki povzročajo cvetenje morja.

Solženicin je prekinil molk

Znani ruski pisatelj Aleksander Solženicin, ki je leta 1971 prejel Nobelovo nagrado za književnost in ki so ga leta 1976 izgnali iz domovine, je prekinil molk, ki se je začel pred več kot šestimi leti. Solženicin živi z ženo in štirimi sinovi v odmaknjenem vermontskem mestecu Cavendish v Združenih državah. Pristal je na daljši intervju za »Time«, tako da je javnost med drugim zvedela, da je v 13 letih v osamljenosti gorskega bivališča, kjer je delal po 12 ur na dan, nastalo delo z naslovom »Rdeče kolo«, ki obsega kar pet tisoč strani.

ITALIJANSKA KNJIGA O SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

V zbirki »Letteratura delle regioni d'Italia — Storia e testi« (Književnost italijanskih dežel — Zgodovina in teksti) je pred kratkim izšla knjiga, posvečena deželi Furlaniji Julijski krajini. Avtor je Pietro Sarzana. Knjiga je predvsem namenjena dijakom. Razdeljena je na dva dela. V prvem delu je Sarzana podal socialni in zgodovinski prikaz Furlanije Julijske krajine. Zadnje poglavje je posvetil prikazu slovenske književnosti v Italiji. Sledi antologija. Tudi ta bralce in zlasti italijanske dijake seznanja s slovensko prisotnostjo v deželnem prostoru. Sarzana je v slovenskem izvirniku in italijanskem prevodu objavil dve liriki Srečka Kosoveca (Pesem s Krasa in Oktober), pesem Miroslava Košute »V žito si se skrila«, odlomek iz povesti »Kaki« Borisa Pahorja ter še odlomek »Moj oče« iz romana »Divji Golob« Alojza Rebule. V knjigi je tudi kratka predstavitev slovenskih avtorjev.

SREČANJE COSSIGA - DRNOVŠEK

V torek, 8. avgusta, se bosta v Benetkah srečala predsednik italijanske republike Francesco Cossiga in predsednik predsedstva jugoslovanske republike Janez Drnovšek. Tako je povedal novi zunanji minister De Michelis, ki bo tudi sam sodeloval pri srečanju. Šlo bo za neuradno srečanje, ki sodi v vrsto stikov, katere predsednik Cossiga navezuje s predsedniki sosednjih držav.

Gre za pregled dogodkov, ki so vodili v boljševiško revolucijo leta 1917. Na vprašanje, zakaj molči o velikih spremembah v Sovjetski zvezi in v vsem komunističnem svetu, je Solženicin dejal, da zato, ker se je popolnoma posvetil svojemu delu. Molči že od leta 1983, ko teh sprememb še ni bilo slutiti. Razložil je svojo izjavo, da se moralno življenje Zahoda zadnjih 300 let slabša. Tehnični napredek še ni napredek človeštva in zahodna civilizacija je poganska.

V svojem delu je tudi poglavje o Leninu. Z leti je namreč doumel, je dejal, da odločilni dogodek ni bila oktobrska revolucija, češ da ta sploh ni bila revolucija, se pravi množično spontano gibanje. Resnična revolucija je bila februar-ska. Oktobrska je bila po njegovem državni udar, Sovjetska zveza je kasneje zavestno in umetno, je poudaril Solženicin, zamenjala februar-sko z oktobrsko.

Lenin ima po mnenju Aleksandra Solženicina malo opraviti z rusko kulturo. Bil je prežet z internacionalizmom. Leta 1917 je bil na skrajnem levem krilu revolucionarne demokracije. Vse, kar se je zgodilo leta 1917, so vodili zagovorniki revolucionarne demokracije, pa jim je ušlo iz rok. Niso bili dovolj dosledni in neusmiljeni, medtem ko je bil Lenin oboje in v tem smislu je njegova vloga v ruski zgodovini nepogrešljiva. Solženicin poudarja vlogo Piotra Solipina, ki je bil umorjen leta 1911. Pisatelj ga ima za enega najpomembnejših ruskih politikov v zgodovini XX. stoletja. Šlo je za liberalca, ki je menil, da je treba ustvariti državljana, preden nastane civilna družba. To pomeni, da je treba nepismenemu kmetu pomagati, da se ekonomsko dvigne, preden dobi različne pravice. Svobodni demokratični režim je februarja leta 1917 izničil vse njegove reforme. »Že 70 let v naši domovini uničujemo vse, je še dejal Solženicin in nadaljeval: uničujemo življenje ljudi, njene biološke, ekološke, moralne in gospodarske temelje. Ljudje se ozirajo nazaj po opori in so spet prišli do konstruktivne agrarne reforme Pjotra Solipina.

—o—

V Italiji ugrabijo vsak mesec po eno osebo. Tako so ugotovili časnikarji ob hudem spopadu med policijo in zločinci nedaleč od Rima pred nekaj dnevi: Ubita sta bila dva zločinca, dva sta bila hudo ranjena, ranjeni pa so bili tudi štirje agenti, od katerih se eden bori s smrtjo.

»Tabor prijateljstva Chico Mendes«

Na območju pri Bazovici, kjer naj bi zgradili sinhrotron, se je v ponedeljek, 31. julija, začel »Tabor prijateljstva Chico Mendes« v spomin na brazilskega naravoslovca, ki so ga ubili, ker se je zavzemal za zaščito amazonskega pragozda, in v opozorilo na nevarnost ekološke nesreče na Krasu. Na tabornem prostoru je postavilo šotore kakih 80 ljudi. Gre za predstavnike naravovarstvenih organizacij, za domačine, zbrane v Koordinacijskem združenju kraških vasi, za pripadnike taborniške organizacije in za člane Slovenske zamejske skavtske organizacije iz Trsta. Tabor bo trajal do 16. avgusta in v teh dneh bo-

do prisotni, ki se jim bodo pridružile še druge skupine, priredili vrsto protestnih manifestacij in pripravili nekaj posvetov in informacijskih srečanj, da bi javnost opozorili na nevarnosti, ki jih s seboj prinaša svetlobni pospeševalec — sinhrotron.

—o—

Deželni svet Furlanije Julijske krajine je v torek, 1. t.m., vzel na znanje odstop deželne vlade predsednika Biasuttija. Še pred počitnicami se bodo začela pogajanja med strankami za sestavo nove vlade. Opazovalci menijo, da bodo odločilni predvsem pogovori med Krščansko demokracijo in socialisti.

POGAJANJA O PRIHODNOSTI HONG KONGA

Septembra se bodo obnovila pogajanja med Kitajsko in Veliko Britanijo o postopku za prehod suverenosti nad Hong Kongom od Velike Britanije na Ljudsko republiko Kitajsko leta 1997. Pogajanja so se prekinila po krvavi represiji demokratičnega gibanja v Pekingu. Novi angleški zunanji minister Major je imel enourno srečanje s kitajskim kolegom Quian Quichen-

XXIV. ŠTUDIJSKI DNEVI

» DRAGA * 89 «

Trst - 1., 2. in 3. septembra 1989

Park Finžgarjevega doma, Opčine,
Narodna ulica 89

Petek, 1. septembra, ob 17. uri:

— Predstavitel letošnje DRAGE

Petek, ob 17.30:

— O PROBLEMIH IN REŠITVAH V
MULTIKULTURNIH DRUŽBAH

Pogled iz širokega sveta na problematiko, ki zadeva tudi Slovence: kulturni in jezikovni pluralizem

Po predavanju diskusija.

Sobota, 2. septembra, ob 16. uri:

— Slovesna otvoritev, nato:

MANJSINA — ŽRTEV IDEOLOŠKIH
BOJEV?

Skupina zamejskih kulturnih delavcev v pluralističnem razgovoru o dosežanjem prevladovanju ideologije v zamejskem dogajanju

Sledi diskusija

Nedelja, 3. septembra, ob 10.30:

— VIZIJE IN MEJE NARODNE SPRAVE

Zareč problem narodne sprave, ki naj bi vzpostavila most čez prepad revolucije, v novi in doživeti osvetlitvi

Po predavanju diskusija.

Nedelja, 3. septembra, ob 16. uri:

— SLOVENIJA MED EVROPO
IN BALKANOM

Slovenska pomlad, Majniška deklaracija 1989, napetost z jugom, pravica do odcepitve v predavanju, ki bo pomenilo poseg v osrčje slovenske narodne problematike

Po predavanju diskusija.

Nedeljska služba božja bo ob 9. uri na prostem.

gom. Oba se udeležujeta mednarodne konference o Kambodži v Parizu.

Londonski tisk medtem poroča o precejšnjem nezadovoljstvu v stranki konservativne ministrske predsednice Thatcherjeve zaradi velikih zamenjav v vladi, zlasti zaradi zamenjave zunanjega ministra Howeya z Majorjem. Nasprotniki »železne dame« naj bi skušali zamajati njeno oblast v stranki, ki od leta 1975 ne pozna pravega tekmeča.

Praznik emigranta v Podbonescu

V telovadnici v Podbonescu v Benečiji je bilo v nedeljo, 30. julija, zasedanje Zveze slovenskih izseljencev Furlanije - Julijske krajine o novi vlogi, ki naj bi jo prevzela vzhodna Furlanija v času evropskega združevanja. Zasedanje je bilo del tradicionalnega Praznika emigranta, ki po želji prirediteljev ne sme biti le družabna ali zabavna prireditev, temveč mora nuditi tudi priložnost za razmišljanje in oblikovanje novih predlogov. Praznik se je začel z mašo v cerkvi v Briščah, pri kateri je slovensko in italijansko pel zbor Nediški puobi, župnik pa je izseljeništvu posvetil zelo občutene besede. Večer je bil pridržan kulturni prireditvi in plesu. Popoldne je bilo na vrsti pritrkavanje.

Zasedanja so se udeležili po eni strani številni javni upravitelji iz videmske pokrajine, zlasti iz Nadiških dolin, Barda in Tipane, pa še drugi politični predstavniki iz dežele, po drugi pa domačini in izseljenci, ki so trenutno na dopustu v domačem kraju. Dva najavljena govornika, poslanec Bertoli in predsednik deželne vlade Biasutti, sta bila zadržana.

Srečanje je vodil tajnik zveze izseljencev Renzo Mattelig, uvodni pozdrav pa je izrekel domači župan Romano Specogna. O pomenu deželne avtonomije Furlanije - Julijske krajine in o možnostih za razvoj, ki jih nudi, kot tudi o gospodarski in narodnostni problematiki Benečije je govoril predsednik Gorske skupnosti Nadiških dolin Chiabudini. Predsednik Zveze slovenskih izseljencev Ferruccio Clavora pa je poudaril, kako želi njegova organizacija ob bližanju leta 1993 doseči, da se v Benečiji spremeni v prednost to, kar je doslej veljalo za zavoro in problem: dejstvo, da gre za mejno področje, da tu živi slovenska manjšina, mora postati sredstvo za nov, sodobnejši razvoj, posredniško vlogo. sodelovanje in sožitje. Tudi Zveza izseljencev spreminja svojo dejavnost. Ne gre za gojenje sentimentalnosti in objokovanje. Tudi ni več cilj pridobivanje izseljencev za povratek v domači kraj, ko pa so se že uveljavili v tujini in se vanjo vrasli, tu pa nimajo takih možnosti. Gre za kovanje vse trdnejših zvez z izseljenci v svetu komuni-

kacij, ki je vedno manjši in ki omogoča, da kljub razdaljam ostajamo povezani. Stike je treba najti zlasti z uspešnimi izseljenci, ki naj se povežejo z domačim krajem tudi na gospodarski ravni. Povezovanje, stiki, sodelovanje pa so možni le, če smo skupnost. Skupnost pa smo, v kolikor se zavedamo sami sebe in krepimo svoje značilnosti. Gre za etično in etnično, narodnojezikovno izbiro in bogastvo.

Udeleženci so dobili tudi novo publikacijo Zveze izseljencev o tej problematiki. Že v petek, 28.7. zvečer pa so prireditelji predstavili v Landarski jami novo knjigo Romana Firmanija, pravljico o zadnjem beneškem škrtu v italijanščini in beneškem narečju.

—o—

OBNAVLJANJE BOLNICE FRANJE

Delavci podjetja za urejanje hudournikov iz Ljubljane nadaljujejo z deli na pomočjih Velikega njivča nad partizansko bolnišnico Franjo. Zaenkrat še vedno utrjujejo brežino z nameščanjem posebne žične mreže in namestitvijo utrjevalnega zaslona, poleg tega pa bodo postavili tudi varovalni napušč nad previsno skalo v globači. Ko bodo ta dela opravljena, bodo začeli z obnavljanjem samih barak bolnišnice. V Idrijskem mestnem muzeju napovedujejo, da bo obisk tega zanimivega spomenika javnosti spet mogoč okrog maja prihodnjega leta.

SREČANJE NA SV. VIŠARJAH

V nedeljo, 6. avgusta, bo na Sv. Višarjah srečanje, ki ga prireja pred kratkim ustanovljeni Svet krščanskih izseljencev. Gre za skupino, ki deluje v Zahodni Evropi. Njen predsednik je dr. Branko Zorn iz Pariza, tajnik pa prof. Polde Cverk iz Belgije. Na srečanje so vabljeni izseljenci, zamejci in ljudje iz matične domovine. Mašo za udeležence višarskega srečanja bo daroval koprski škof msgr. Metod Pirih. Nedeljski obisk višarske božjepotne cerkve bo tudi priložnost za utrditev vezi med slovenskimi izseljenci po Evropi. Tovrstno združevanje bo gotovo prispevalo k utrditvi narodne zavesti mlajših generacij

Zanimiva arheološka razstava v Ogleju

V Ogleju bo do srede oktobra na ogled zanimiva razstava, posvečena arheološkim najdbam, ki pričajo o trgovskih in gospodarskih stikih med Oglejem in Emono v prazgodovini, antiki in v srednjem veku. V glavnem gre za eksponate, ki jih je prispeval Mestni muzej iz Ljubljane. Ob tej priložnosti so izdali posebno zgibanko, ki obiskovalca seznanja z arheološkimi zanimivostmi v razstavljalnih dvoranah. Na razpolago pa je tudi dvojezičen katalog v italijanščini in slovenščini ter z nemškim povzetkom. V njem so objavljeni prispevki štirih slovenskih in dveh italijanskih arheologov. Razstava je privabila več stotin obiskovalcev. Računajo pa, da bo posebno v septembru še veliko več obiskov. Z začetkom pouka bodo razstavo v Ogleju

baje obiskali tudi dijaki in njihovi profesorji.

—o—

GORIŠKA OBČINA IN ULICE SLOVENSKIM OSEBNOSTIM

Na zadnji seji občinskega sveta v Gorici dne 1. avgusta so svetovalci odobrili tudi nekatera nova poimenovanja ulic v mestu. Med njimi so tudi tri znane slovenske osebnosti preteklih dob. Najbolj znan je jezikoslovec in duhovnik Štefan Kociančič, nato še kulturni delavec 17. stoletja Martin Bauzer - Baučer in I. Marusig - Marušič.

Občinski svet je tudi odobril pomembna nakazila za nadaljevanje del pri novem slovenskem šolskem centru.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Zbornik o koroškem politiku J. Tischlerju

Pred dobrim mesecem je izšel na Koroškem zajeten spominski zbornik z naslovom: »Zvest domu, narodu in Bogu«. Na naslovni strani je tudi portret človeka, ki mu je v glavnem posvečen. To je slovenski koroški politik in prosvetni delavec ter organizator dr. Jožko Tischler. Knjiga je izšla ob 10-letnici njegove smrti, a tudi ob 40-letnici ene izmed dveh koroških krovnih organizacij — Narodnega sveta koroških Slovencev. Knjigo so predstavili 18. junija, ko sta bila v Celovcu ob teh dveh obletnicah najprej občni zbor Narodnega sveta, nato pa še slavnostna akademija. Dr. Jožku Tischlerju so na predvečer odkrili doprni kip, ki ga je izdelal še rajni kipar France Gorše in ki zdaj stoji v »Vrtu slovenskih kulturnikov« okoli Goršetove galerije v Svečah.

Zbornik je uredil prof. Jože Wakounig. Nad 40 prispevkov osvetljuje osebnost in delo dr. Jožka Tischlerja, a tudi politično in kulturno zgodovino koroških Slovencev od konca prve svetovne vojne do danes. Tischler je imel že pred zadnjo vojno pomembno vlogo v zatirani koroški skupnosti. Med vojno se je znašel v internaciji. Prvo pomembnejše dejanje je bilo njegovo prizadevanje, da so se ob koncu vojne lahko vrnil na svoje domove izgnani in internirani koroški Slovenci. Tischler se je nato zapisal v zgodovino kot oblikovalec predloga, ki je uvedel obvezne dvojezične šole v 23 občinah južne Koroške. Uredba je stopila v veljavo oktobra leta 1945, a so jo po avstrijski državni pogodbi leta 1955, ko je Avstrija znova samostojno zaživela, bistveno okrnili in omejili. Postopek proti upoštevanju slovenskih pravic v šolstvu pa se nadaljuje vse do današnjih dni.

Na šolskem področju si je Tischler pridobil še eno veliko zaslugo, zaradi katere je še naj-

bolj znan po nazivu: oče slovenske gimnazije. Dosegel je in deset let vodil zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu, ki je bila ustanovljena leta 1957 in je postala osrednje sredstvo za napredek zavesti, a tudi kulture in družbeno-politične zavzetosti Slovencev v Avstriji. Letos so na maturi presegli skupno število tisoč maturantov.

Kar zadeva družbeno-politično delo, več avtorjev v zborniku poudarja Tischlerjeve zasluge pri ustanavljanju Krščanske kulturne zveze. Po ločitvi duhov med Slovenci na Koroškem pa je Tischler s somišljeniki leta 1948 ustanovil Narodni svet koroških Slovencev, ki je, kot rečeno, ena izmed dveh krovnih organizacij. Na političnem področju poudarja načelo samostojnega nastopanja. O razlogih za ločitev duhov in o delu te organizacije pišejo predvsem Valentin Inzko, Janko Urank, Matevž Grilc in Karel Smolle.

Objavljenih je tudi več dokumentov in fotografskega gradiva. Med spominskimi zapisi je eden posvečen stikom med dr. Tischlerjem in Primorsko. O tem piše profesor Maks Šah, ki se spominja, kako je dr. Joško Tischler pripravil izlet slovenskega učiteljskega iz Trsta na Koroško. Leta 1953 se je udeležil tabora Slovenske prosvete na Repentabru. Leta 1972 pa je predaval na študijskih dnevih v Dragi.

Pomembno je, da so se Tischlerju ob obletnici poklonili tudi predstavniki Avstrije in matične Slovenije. V zborniku sta objavljeni spremni besedi avstrijskega kanclerja Vranitzkega in podkanclerja Mocka. Med akademijo v Celovcu pa je nastopil tudi predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Jože Smole, ki je med drugim obžaloval krivice, ki jih je Tischlerju delala povojna matična politika.

V rubriki Klopotec Jelka Cvelbar razmišlja o pristopu do današnjih mladih, o vzgajanju njihove samostojnosti in zrelosti.

Rubrika Pod zbiralno lečo predstavlja pisane tiska v Sloveniji o Temeljni listini Slovenije 1989 in o Majniški deklaraciji 1989.

Prof. Martin Jevnikar predstavlja tri nove zamejske knjige: Rapsodijo v treh stavkih Mirana Košute, Zivelo Nemčijo Janka Messnerja ter otroško knjigo Zajček uhaček se ne boji Marize Perat.

O zborniku ob 40-letnici Narodnega sveta koroških Slovencev in 10-letnici smrti dr. Jožka Tischlerja »Zvest domu, narodu in bogu« piše Maks Šah. Magda Jevnikar poroča o razstavi Janeza Boljke v Galeriji Tržaške knjigarne.

Objavljeni so še krajsi komentarji o evropskih volitvah, o spravi komemoraciji za pobite domobranci na ljubljanskih Zalah, o šolskih mašah in drugem.

Na sredi je objavljeno nadaljevanje priloge dr. Pavleta Merkuja Svetniki v slovenskem imenoslovju, ki obsega strani od 53 do 56 in del svetniških imen z začetnico »h«. Mladinske priloge RAST pa v tej številki ni.

Pisatelji o »izolaciji«

V zadnjem času se pisatelji v Jugoslaviji ukvarjajo bolj s politikom kakor s pisateljevanjem, kar je samo ugotovitev, ne pa očitek. Slovenija v tej splošni politizaciji ni izjema, nasprotno, mimo srbskih so prav slovenski pisatelji v prvih vrstah političnih bojev.

Društvo slovenskih pisateljev se je zlasti zavzemalo za spoštovanje človekovih pravic in je nekajkrat ostro protestiralo proti uvedbi takimi imenovane »izolacije« na Kosovu, s katero so administrativno kaznovali skoraj 300 albanskih intelektualcev, gospodarstvenikov in potencialnih nasprotnikov oblasti. Prav zato je novica, da se predsednik Društva slovenskih pisateljev Rudi Seligo ni solidariziral z zahtevo Slobodana Selenića, predsednika jugoslovanskih književnikov, da se izpustijo vsi »izolirani« državljani na svobodo, zbudila različne komentarje. Navidezna nedoslednost Seliga pa ima svojo utemeljenost, saj se predsedništvo jugoslovanskih književnikov ni oziralo na podobne zahteve slovenskih kolegov, ki so bile večkrat uradno sporočene. Razen tega pa je Selenić svojo zahtevo sporočil dan po tem, ko je bilo objavljeno, da so iz jugoslovanskih zaporov izpustili zadnjega »izoliranca«.

Selenić je sicer zahteval, naj se ukinejo zakoni in predpisi, ki omogočajo »izolacije«, vendar je očitek o zamudništvu povsem na mestu. V isti sapi s to vsekakor pozitivno pobudo pa je v sporočilu tudi namig, naj država strogo kaznuje pobudnike in izvajalce protizakonitih dejanj. Pisatelji nikakor niso primerni za takšne zahteve, saj iz izkušenj vejo, kaj vse se lahko okvalificira kot »protizakonito dejanje«.

Zarko Petan

PLEČNIKOVA RAZSTAVA V WASHINGTONU

Razstava o delu slovenskega arhitekta Plečnika je priromala tudi v Washington. Odprta je v Zavodu ameriške arhitekture v ameriški prestolnici. List »Washington Post« je o njej objavil daljši članek, ki ga spremlja več slik in v katerem kritik med drugim trdi o Plečniku, da je bil predhodnik moderne arhitekture in mestnega planiranja. Plečnika člankar primerja s Špancecem Gaudijem in dodaja, da je bilo njegovo delo enako bogato.

Izšla je poletna številka revije Mladika

V Trstu je izšla sedma številka revije »Mladika«. Naslovnico izpolnjuje fotografija z naslovom »Poletje« iz niza »Prelepa si, zemlja slovenska«, ki ga prispeva umetniški fotograf Vlastja.

Uvodnik je napisala Lilijana Filipčič z naslovom Mašniško posvečenje. Gre za razmišljanje o pomenu duhovništva, prepleteno s kroniko mašniškega posvečenja mladega Goričana Karla Bolčina 25. junija letos v Ogleju. Po dolgih letih nov slovenski duhovnik v našem zamejstvu.

Sledijo pesmi Brune Pertot s skupnim naslovom Na Ukovcu. Literatura je v tej številki zastopana še z novelo Andreja Arka Nogica, za katero je na literarnem natečaju Mladike prejel tretjo nagrado. Nadaljujejo se tudi spomini Milana Guština. V sedanjem petem nadaljevanju opisuje, kako so vojaške zapornike ob zloemu fašistične Italije zajeli esesovci in jih prepeljali v taborišče Dachau.

Niz intervjujev Osem Slovencev za danes, ki ga pripravlja Zora Tavčar, je tokrat obrodil zanimiv razgovor z vodilnim slovenskim katoliškim mislecom, duhovnikom, prof. Tonetom Stresom, ki je med drugim provincial lazaristov in predsednik slovenske komisije Pravičnost in mir, ki se oglašja tudi v sedanjem živahnem družbeno-

političnem dogajanju v matični Sloveniji. Dr. Stres odgovarja na vprašanja o življenjski poti, izbiri poklica, delu, filozofiji, slovenski politiki danes. O njej pravi, da je uradna politika razdvojena med pripadnostjo partiji in pripadnostjo narodu. »Kritika alternative uradni politiki, da je ta neodločna, je upravičena. Vzrok te neodločnosti pa je ravno v razhajanju med partijsko doktrino in zahtevami naroda. Vprašanje, ki si ga zastavljamo vsi, je, koliko so zadnji poskusi demokratizacije resni, koliko pa je to samo nov poskus, kako pripeljati ljudi žejne čez vodo. To bomo kmalu videli, ko bo šlo za volitve in za vzpostavitev političnega pluralizma. Jugoslavija in s tem tudi Slovenija bolehata od svojih polovičarskih rešitev, te pa niso bile nič drugega kot poskus, kako ustvariti videz demokracije, ohraniti pa partijsko oblast nedotaknjeno. Dva primera: jugoslovansko samoupravljanje in »dogovorna ekonomija«. Jugoslovani so se ponašali, da so iznašli nekaj povsem izvirnega, enkratnega, to pa se je sedaj popolnoma sesulo. Prepričan sem, zaključuje odgovor dr. Stres, da je ideja nestranskega političnega pluralizma zadnji poskus teh večnih kvadratur kroga.«

Ob dogajanju v baltiškimi republikah

Ljubljansko »Delo« je objavilo v soboto, 29. julija, daljši komentar v zvezi s sklepom sovjetskega parlamenta, da bodo 1. januarja 1990 tri baltiške republike, se pravi Estonija, Litva in Latvija, dobile popolno gospodarsko samostojnost. Morda bi to zadevo lahko tolmačili, piše ljubljansko »Delo«, kot popravljanje zgodovinske krivice, ki je bila zaradi predvojne aritmetike pohlepniških vojskovodij (Hitlerja in Stalina op. ur.) storjena trem nekdanjim samostojnim baltiškimi republikam.

S to zunanjepolitično pobudo naj bi namreč sovjetski državni in partijski voditelj še enkrat poskusil osupiti mednarodno javnost. Na odločitev vrhovnega sovjeta pa je mogoče pogledati, nadaljuje Delo, tudi notranjepolitično. S to potezo morda najvišje državno telo priznava, da se dosedanji centralistični sistem gospodarjenja nikakor ni obnesel, oziroma, da je nekoč zelo bogate republike do konca izmučil. V tem primeru pa je omenjena zgodovinska razsežnost problema pomagala, da so to samostojnost najprej preizkusili v baltiškimi republikah in ne na primer v Gruziji ali v Armeniji, kjer je nacionalizem v zadnjem času tudi dvigoval glavo.

Tako opredeljeno bistvo kremeliske odločitve ponuja več različic nadaljnega razvoja Sovjetske zveze kot večnacionalne skupnosti, ene izmed dveh v socialističnem taboru, poleg Jugoslavije. V baltiškimi republikah je zaradi znanega odporništvateh narodov, ki ruske nadvlade in ruskega jezika niso nikoli docela sprejeli, predvsem pa so zavračali vse neumnosti socialističnega gospodarskega kolhozništva oziroma podržavljenja, nedvomno več možnosti za uspeh tega svojevrstnega gospodarskega eksperimenta.

Ob tem nikakor ne gre pozabiti na vpliv, ki ga ima lahko takšna odločitev sovjetskih oblasti na druge države nekdanje socialistične skupnosti, ki so vrsto zadnjih let samo čakale na poteze »velikega brata« in jih kasneje pridno posnemale.

V tej skupnosti pa sta samo dve državi — Sovjetska zveza in Jugoslavija — s formalno federativno ureditvijo in večnacionalno sestavo prebivalstva. Zato je sovjetska izkušnja, poudarja ljubljansko Delo, za nas še bolj pomembna, kot se morda zdi na prvi pogled. Za Madžare in Poljake ta model ne pride v poštev, saj nimajo komu dati gospodarske samostojnosti. Tako je samostojnost sovjetskih baltiškimi republik prišla ravno prav, v času snovanja nove jugoslovanske ustave, ko naj bi se suverenost posameznega naroda resnično udejanila tudi v gospodarski samostojnosti posameznih republik. Sovjetska pobuda pa bo morda počasi ohladila tudi tiste glave, ki so jugoslovanskim republikam odrekale že veliko manj pomembne pravice, kot je pravica do gospodarske samostojnosti.

Socializem pa je v zadnjem času tudi poln besed o neločljivosti gospodarskih in političnih ukrepov, saj naj bi prvim nujno sledili tudi drugi. Zato je po gospodarski samostojnosti republik sedaj na vrsti, zaključuje ljubljansko Delo, verjetno tudi politična. Nobenega dvoma pa ni, da bo šlo na tem področju veliko težje.

—o—

Svetovna javnost je ogorčena in zaplašena ob vesti, da so filoiranski libanonski skrajneži umorili ameriškega polkovnika Higginsa, ki so ga bili ugrabili v Libanonu, kjer je bil v službi v enotah Združenih narodov. Skrajneži grozijo z umori drugih talcev, če Izraelci ne bodo izpustili šejka Obeida, ki ga je ujel izraelski komandos in ga odpeljal s seboj. Svetovna diplomacija si prizadeva, da bi se preprečilo najhujše.

Pristojna slovenska komisija je proučila prošnje za pogojni odpust kakih 20 obsojencev. Izrekla je povoljno mnenje tudi za odpust Janeza Janše, enega izmed četverice, obsojene na znanem procesu lani v Ljubljani. Janša bo zapustil ječo 7. avgusta, potem ko bo prestal tretjino kazni.

120 LET RADENSKE

Slovenski časopisi so v teh dneh posvetili nekaj pozornosti zanimivemu jubileju. Pred 120 leti so začeli komercialno izrabljati vrelce mineralne vode v Radencih. Za ta podvig se je leta 1869 odločil dr. Karl Henn, specialist za balneologijo, ki je še kot študent tri desetletja prej začel razmišljati o tem, da bi bilo mogoče vrelce zdravilne vode tudi uspešno izkoriščati v proizvodne namene. Kmalu so uredili zdravilišče, kar je še bolj uveljavilo radensko vodo na Slovenskem in po svetu. Malokdo pa mogoče ve, da je naš tržaški rojak, likovnik Milko Bambič leta 1931 izdelal reklamo za radensko vodo in med drugim narisal tudi tri rdeča srca, ki še danes krasijo steklenice z mineralno vodo in so pravi prepoznavni znak te vode.

V sedanjem času so Radenci največja polnilnica mineralne vode v Jugoslaviji in med štirimi največjimi v Evropi. Istočasno pa je tudi pomembno zdravilišče, ki ga poznajo po vsej Evropi. Letos računajo, da

bodo presegli 400 tisoč nočitev, od teh bo skoraj polovica tujcev. Prav zato so Radenci ena najpomembnejših turističnih zanimivosti na Slovenskem.

—o—

ČRNOGORSKI KRALJ BO POČIVAL DOMA

V Črni gori so ustanovili poseben odbor, ki se zanima za prenos posmrtnih ostankov zadnjega črnogorskega kralja Nikole I. v domovino. Posmrtni ostanki se zdaj nahajajo v San Remu v Italiji. V odboru so predstavniki predsedstva Črne gore, nekateri znani politiki ter predstavniki kulturnega življenja in zastopniki pravoslavne ter katoliške Cerkve in muslimanske veroizpovedi. Črnogorski kralj Nikola se je rodil 1841 in je umrl leta 1921. Bil je oče savojske kraljice Helene. Tiskovna agencija Tanjug pravi, da je bil bojevnik za neodvisnost Črne gore, čeprav večkrat pod vplivom najprej Avstrije in nato Rusije ter Italije.

AMERIŠKI PARLAMENTARCI PRIDEJO V SLOVENIJO

Dne 10. avgusta bo prišlo na obisk v Slovenijo 12 ameriških parlamentarcev, ki jih bo vodil predsednik kongresnega odbora za energijo in trgovino John Dingell. S predstavniki slovenske vlade in drugih ustanov se bodo pogovarjali predvsem o vprašanih večje trgovinske menjave in o pospeševanju turizma. Obiskali bodo tudi nekaj podjetij, ki se bavijo z izvozom, beseda pa bo tekla še o problemih energije in okolja. Skupino parlamentarcev bodo namreč sestavljali člani kongresnega odbora za trgovino in energijo, ki proučuje tudi vprašanje okolja.

Pred obiskom v Sloveniji se bodo ameriški parlamentarci ustavili v Italiji in razpravljali o ekoloških problemih Benetk.

Beri - širi - podpiraj "NOVI LIST"

Obiskali bodo tudi Avstrijo, kjer bodo imeli pogovore v prostorih Mednarodne agencije za atomsko energijo in na sedežu OPEC na Dunaju. Po obisku v Sloveniji se bodo odpeljali na pogovore v Dubrovnik. V Sloveniji in Dubrovniku se bodo ameriški parlamentarci zanimali predvsem za vprašanja, ki zadevajo ameriško-jugoslovansko trgovinsko menjavo. Eden izmed članov delegacije, ki ima sorodnike v Sloveniji, pa je v Washingtonu pred dnevi izjavil, da bo skupina posvetila pozornost tudi vprašanjem turističnega gospodarstva in njegovim zmogljivostim. Iz Dubrovnika se bodo ameriški parlamentarci odpeljali na obisk na Poljsko.

KAKŠNA PRIHODNOST V SUDANU?

Vojaški režim v Sudanu je sprejel predlog egiptovskega predsednika Mubaraka, ki je trenutno predsednik Organizacije za afriško enotnost, da bi se prve dni avgusta srečal v Adis Abebi z zastopniki Ljudske vojske za sudansko osvoboditev, ki se že vrsto let uspešno bori proti državnim oblastem v južnem Sudanu, kjer živi temopolto krščansko in pogansko prebivalstvo. To se upira vodilnim slojem na severu države, ki vsiljujejo vsemu prebivalstvu muslimanske običaje in zakonodajo.

Novi vojaški režim, ki je pred enim mesecem zrušil predsednika El-Mahdija, še ni odpravil policijske ure. V državi ima dovoljenje za izhajanje le en list, pa še ta je vojaški. V vojski so upokojili ali odpustili 400 visokih častnikov. Strank in ustave pa ne upoštevajo.

Tuji opazovalci menijo, da bi bili vojski pripravljeni priznati posebno avtonomijo južnemu Sudanu v zameno za pomiritev. Govori se tudi o možnosti, da bi Sudan ukinitel pomoč protirežimskim gverilcem v Etiopiji, Etiopija pa pomoč južnim sudanskim upornikom.

Božja pot v Rim

VIRGIL ŠČEK

— 2 —

V glavnem smo govorili o vatikanskih razmerah in o tem, kako papež Pij XI. gleda na trenutne razmere. Moscatello nama je povedal, da se sveti oče boji samo tiska. »Vsak napad v časopisih ga razburi«, je dejal. To je edini strah zanj, ki je »absolutist« in »terorist«, je pripomnil. Kardinali se ga bojijo, trepečejo in večkrat vzdihnejo: »Iddio ce lo tolga!« (Da bi nam ga Bog vzeml!) Moscatello je nato še pripovedoval, da ima Vatikan dogovor s tremi rimskimi listi, da preden priobčijo kaj o Vatikanu, dajo prej v pregled Pucciju, ki je »press chef« kardinala Gasparrija, ki da ne vodi nič več. Največji vpliv v Vatikanu pa imata Pizzardo in Borgoncini Duca.

Najin gostitelj nam je tudi pripovedoval o tem, da je sestavil spomenico o našem cerkvenem položaju in jo poslal jugoslovanskim škofom, da bi si razjasnil pojme in po uvidevnosti znali ukrepati, vendar pa je ta spomenica prišla v roke tudi Gasparriju, ki je bil zaradi tega zelo hud in je pozval Moscatella na zagovor. »Conosce questo scritto?« (Poznate ta sestavek), ga je vprašal. Moscatello pa mu je mirno rekel: »Da, to je moje pisanje. V njem je še veliko manj povedano, kot se v resnici godi Slovanom v Italiji«. Gasparri pa se je razburil: »Kaj, jaz da sem "nemico" degli Slavi? Quindi con LEI non si può collaborare.« (sovražnik Slovanov? Torej z VAMI ni mogoče sodelovanje?). Moscatello pa je le pripomnil: »Non si tratta che di verità.« (Gre za čisto resnico.) Gasparri mu je tedaj namignil, naj službo

pusti. Moscatello pa mu je nato rekel: »Dobro, a glejte, da spomenico objavite, če je ne boste objavili Vi, jo bom jaz.« In zviti Gasparri je segel Moscatellu v roke, češ je vse poravnano.

Pri tem bi bilo zanimivo vedeti, kdo je Moscatella izdal. Kateri škof? Kateri tajnik?

Četrtek, 20.12.1928.

Ob 10.30 sva šla na notranje ministrstvo z namenom, da bi se avdiencia preložila, ker sva bila mnenja, da je tista ura za resen razgovor zanič, drugič se nama je zdelo, da bo to zadnji razgovor za slovenskega poslanca. Pristojni tajnik je ugodil, češ »altrimenti sarebbe tempo sprecato« (drugače bi to bilo zapravljjanje časa) in je rekel: jutri ob 9.30. Imela sva torej čas in zato sva se odpravila k sv. Petru. Povzpela sva se v kupolo, prav do oble, brez dvigala, ki ni delovalo. Kosila sva v Trastevere pri Pastarelaru v bližini Casa Dante.

Popoldne sva se z Besednjakom ločila. On je šel k »jesusovcu« (jezuitu) p. Rosi, uredniku revije Civiltà Cattolica, kateremu je več kot eno uro razlagal naše cerkvene razmere, govoril mu je o družtvih, o tisku, o združništvu, o Kralju in o Kemperletu. Pater Rosa je nato dal Besednjaku lepo, odprto pismo za Pizzarda, ki je bil Gasparrijev zastopnik. Povedal mu je tudi, da je v Rimu tudi mons. Faidutti. Ločila sva se, da bi prej in ročneje kaj odpravila. Jaz sem medtem iskal v Hotelu de Princes ogrskega magnata Szüllo

glede Jankotove (Kraljeve) zadeve, ker ima po Laškem fine zveze.

Zvečer ob 18. uri sem čakal Besednjaka pod kolonami sv. Petra, da bi šla h kardinalu Carlu Perosi. Sprejel naju je in poslušal Besednjakovo pripovedovanje o škofih v Trstu, na Reki, v Poreču, o pridigah in krščanskem nauku. Na koncu je kardinal dejal, da želi spomenico. Vendar pa je pripomnil: »Ma siate cauti e dite la verità« (bodite previdni in povejte resnico.) Ko je vprašal po škofih je Besednjak pohvalil Fogarja, ki z njim božja Previdnost vzdržuje prestiž Cerkve pri nas. To je kardinal Perosa pazljivo poslušal, ker ga je pred 14 dnevi, ko je bil Fogar pri njem, nahrulil, da že ve, da že ve, da se »curia slavizza« (škofija slovanizira), ker je imenoval »uno slavo« (Slovana) za generalnega vikarja. Škof sam pa je rekel: »Er liess mich stehen und behandelte mich wie ein Bischof einen Kaplan, der ein Kind hat« (Ravnal je z mano, kakor škof ravna s kaplanom, ki ima otroka.) Vratarju je nato dal 2 liri in se mu priporočil, da mu ne bi rekel: »non è in casa« (ga ni doma) — to v Palazzo Cancellaria —. (Op. ur.: ni jasno na koga je Šček v tem stavku mislil).

Zatem sva šla večerjat na Monte Verde k Cecarelliju pri stari postaji, kjer se je Besednjak kot poslanec že mudil.

(dalje prihodnjici)

—o—

V Beogradu se je končalo dvodnevno zasedanje Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije. Posvečeno je bilo proučevanju stanja mednarodnih odnosov v državi. Zaradi hudih nesoglasij ni bil sprejet noben sklep in se bo razprava nadaljevala konec tega meseca.

Kulturnozgodovinska podoba Vipavske doline

■ nadaljevanje s 3. strani

za ustanovitev vinarske in sadjarske šole na Slapu, ki je začela delovati leta 1873. V Vipavi je leta 1861 dal sezidati novo šolsko poslopje, sem je poklical tudi slikarja Janeza Wolfa, ki je skupaj s Simonom Ogrinom poslikal prezbitarij župnijske cerkve, v Log pri Vipavi pa Franza K. von Goldensteina, ki je to mogočno cerkev okrasil s freskami. Sodeloval je tudi s stavbenikom Mihaelom Blaškom, ki je po njegovih načrtih podaljšal cerkev v Logu in nad novim pročeljem sezidal 56 m visoki zvonik (1867 - 1874).

Konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja se na Goriškem pojavljata dva slikarja, Franc Kavčič (1755 - 1828) in Jožef Tominc (1790 - 1866). Prvi je pomemben predstavnik klasicizma, drugi pa se je uveljavil zlasti kot portretist meščanskega in plemiškega sloja. Njuna dela si lahko ogledamo na gradu Kromberk, v renesančni stavbi, ki je bila zgrajena okrog leta 1600 in je danes sedež Goriškega muzeja. Do leta 1947 je bil last družine Coronini-Cronberg iz Gorice, sedaj pa so v njem poleg stalne razstave starejše likovne umetnosti in galerije primorskih likovnih umetnikov nameščene še stalne razstave kulturne zgodovine, arheologije, etnologije in NOB na Primorskem. Nedaleč od Kromberka, na Veliki Otavi pod Ozeljanom pri

Šempasu, je postavljen spomenik v obliki šotora, ki je bil odkrit ob stoletnici šempaskega tabora leta 1968. Tabor je na tem kraju potekal 18. oktobra 1868, na njem pa so goriški Slovenci odločno postavili svoje politične in narodne zahteve.

Na Spodnjem Vipavskem je velik del starejše stavbne dediščine zaradi bojov na Soški fronti bil uničen, to se je zgodilo tudi s prejšnjo cerkvijo na Mirenskem Gradu, saj je sedanja triladijska stavba nastala med leti 1924 in 1931. Danes vzbuja pozornost obiskovalcev zaradi mnogih umetnin Toneta Kralja, ki jih je v njej ustvaril po drugi svetovni vojni: leta 1956 kip Žalostne matere božje za veliki oltar, v letih 1957 - 1958 Križev pot v stranskih ladjah, 1959 rožnovenski ciklus nad loki glavne ladje, ki ga je leta 1986 v fresko tehniki rekonstruiral Lojze Čemažar. Isti umetnik je obnovljeno staro kapelico iz leta 1857 ob poti na Grad okrasil s fresko sv. Cirila in Metoda, postaje Križevega pota ob tej cesti pa je leto prej obogatil s prizori v tehniki sgraffito. Leta 1937 zgrajena nova župnijska cerkev v Lokavcu, stvaritev arhitekta Maksa Fabianija, dokazuje, da ta dolina v novejšem času ni bila gluha za sodobne stavbne prijeme tudi na področju cerkvene arhitekture.

Dokaz plodnega kulturnega okolja je dejavnost Pilonove galerije v Ajdovščini,

ki poleg organiziranja razstav sodobne umetnosti skrbi tudi za stalno zbirko slikarja Vena Pilona (1896 - 1970), zbirko prijateljev Vena Pilona in za spominsko sobo pisatelja in zdravnika Danila Lokarja. V naši zgodovini je Ajdovščina znana še kot kraj, kjer je bila 5. maja 1945 ustanovljena slovenska narodna vlada. Pomemben dogodek za povojno primorsko preteklost pomeni tudi veliko ljudsko zborovanje 6. septembra 1953 na Okroglici, v kraju med Ozeljanom in Vogrskim, kjer je imel važen govor v času hude zaostritve tržaške krize maršal Tito.

Kakor je znano, doživlja letos Sveta gora ob 450-letnem jubileju velik obisk romarjev, zato naj na tem mestu opozorimo, da je s tega prijetnega hriba lep pogled na večji del krajev, o katerih je bil govor v tem zapisu. Pred nami se kot na dlani razprostira Spodnja Vipavska dolina z goriško ravnino, za njo pa se na obzorju lesketa gladina Jadranskega morja. Če je vreme lepo, opazimo celo del istrskega polotoka, proti zahodu pa nese pogled globoko v Furlansko nižino. Severozahodno in severno stran oklepajo mogočni vršaci Dolomitov, Karnijskih in Julijskih Alp, tik za Sveto goro pa na severovzhodni in vzhodni strani opazimo zeleno poraščen Trnovski gozd. Še bi se dalo govoriti o kulturnozgodovinskem bogastvu teh krajev, vendar naj bo tokrat dovolj, morebitnemu popotniku pa naj ta prispevek služi kot prva informacija pri odločanju o tem, kaj si bo ogledal.